

Boek- en rapportbesprekingen

Brennikmeijer A. 2001. Het Witterveld en grote evenementen op het circuit van Drenthe. A&W-rapport 295. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek, Veenwouden. 40 pp + bijlagen.

Dit rapport, geschreven in opdracht van de provincie Drenthe, behelst een onafhankelijk deskundigenoordeel over de voornemens van het TT-bestuur om haar activiteiten naast het Witterveld uit te breiden met grote evenementen als popconcerten. Dit deskundigenoordeel is noodzakelijk omdat het Witterveld op de nominatie staat te worden aangewezen te worden als Speciale Beschermingszone in het kader van de Europese Habitatlijn en onder de Natuurbeschermingswet valt. Het rapport heeft een heldere opbouw, er is uitgebreid literatuuronderzoek verricht en het bevat fraaie kaartjes in kleur.

Het komt er echter op neer dat goede basisgegevens ontbreken, omdat recentelijk geen gedetailleerde inventarisaties zijn uitgevoerd. Daarnaast is de invloed van geluid op fauna beschreven aan de hand van vaak buitenlands onderzoek onder totaal andere omstandigheden. De eindconclusie luidt dat de bedreigde diersoorten van het Witterveld (in ogen van de overheid alleen Zandhagedis en Heikikker) vermoedelijk geen directe hinder zullen ondervinden van de toename van geluid door de extra evenementen, maar dat we moeten uitkijken met luchtballonnen en reclamevliegtuigjes.

Met behulp van dit rapport koopt de Provincie Drenthe haar vrijbrief. Dat met dit soort ontwikkelingen steeds minder gebieden overblijven die min of meer vrij zijn van antropogene invloeden, doet waarschijnlijk niet ter zake. -Bert Dijkstra-

Feenstra H. Vogels, zoogdieren, reptielen en anfibieën in het Fochteloerveen 1998 en 1999. Rapport in eigen beheer, Fochtelo.

Het inventariseren van een 1951 ha groot gebied is bepaald geen klusje voor een zondagnamiddag. Dit rapport is typisch het resultaat van een flinke pukkel werk (804 uur veldwerk). Naast de vele, ongetwijfeld mooie momenten in dit prachtige gebied heeft dit geresulteerd in onder andere een lijst van 97 broedvogelsoorten in 1998-99 en maar liefst 103 soorten in 1994-99, waaronder Blauwe Kiekendief, Geoorde Fuut, Velduil, Paap, Grauwe Klauwier en Klapekster. In aantal toegenomen zijn Blauwborst, Roodborsttapuit en Paap. Van de laatste soort broedt inmiddels zo'n 10% van de Nederlandse populatie in het Fochteloerveen. Na een diep dal in 1996-97 (20 paar) was de Kokmeeuw in 1999 weer met 736 paar aanwezig. Het succes is mogelijk te danken aan de hogere waterstand. Met de Kokmeeuw gaat het ook de Geoorde Fuut voor de wind (3 paar in 1996, 15 paar in 1999). De 'heidewulpen' zijn echter drastisch in aantal achteruit gegaan. De krent in de pap was in 1999 een paartje baltsende en parende Kraanvogels. Ook buiten het broedseizoen oefent het gebied een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op vogels, getuige onder andere het aantal in het veen overnachtende Toendrarietganzen dat regelmatig de 10.000 exemplaren overstijgt. Daarnaast bezochten Grote Zilverreiger, Roodhalsgans, Roodpootvalk en Zwartkopmeeuw het gebied. -Harold Steendam-

Huizenga, J. 2001. Jaarverslag Roofvogels Boswachterij Norg Broedseizoen 2001. SBB Beheerseenheid Veenhuizen.

Reeds in augustus een rapportage over het afgelopen voorjaar! Het betreft een inventarisatie van roofvogels in de boswachterij Veenhuizen (ook wel bekend onder de naam boswachterij Norg). Het 922 ha grote gebied bestaat hoofdzakelijk uit productiebos. Het doel van het onderzoek was in eerste instantie het vaststellen en bestrijden van roofvogelvervolgning en daarnaast het verzamelen van informatie van de broedvogelpopulaties. Een belangrijke nevenfunctie van het onderzoek was controle op naleving van gemaakte afspraken met derden omtrent houtoogst (vellingdata). In 2001 werden territoria vastgesteld van buizerd (30), havik (7), sperwer (2), wespandief (2), bosuil (1) en kerkuil (1). Enigszins bevreemdend, maar niet ondenkbaar, is de afwezigheid van de ransuil. Verder waarnemingen van torenvalk en boomvalk. Havik neemt laatst jaren af, de buizerd daarentegen neemt toe en bereikte in 2001 een recordstand. Broedbiologische gegevens van buizerd (27 nesten, 22 succesvol) en havik (6 nesten, 6 succesvol) inclusief nestboomkeuze in relatie tot broedsucces. Vervolging werd niet vastgesteld. Een buizerdnest werd verlaten als gevolg van boswerkzaamheden. Gemiddelde onderlinge nestafstand bij havik bedraagt 1938 meter. Tot slot een overzicht van prooidieren op plukplaatsen. BBert Dijkstra-

Kleine J. 2001. Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omstreken. Eigen rapport, Dwingeloo.

Dwingelderveldman Joop Kleine en zijn assistenten Kees van Eerde, Albert Henckel en Gerjan Kleine hebben de 19e (!) jaarrapportage over broedvogels en niet-broedvogels van het Nationaal Park Dwingelderveld uitgebracht. Inmiddels worden sinds enkele jaren ook zoogdieren, amfibieën en reptielen en de dagvlinders in het verslag opgenomen.

Twee dingen vallen direct op. Ten eerste is het rapport minder dik dan veel van zijn voorgangers, ten tweede is het goed voorzien van mooie foto's, zowel zwart-wit als in kleur. Dat maakt het geheel met de vele duidelijke stippenkaarten, tabellen en figuren heel afwisselend en uitnodigend om in te kijken en lezen. In 2000 zijn 211 vogelsoorten waargenomen, waaronder 115 broedvogels. Deze soortenrijkdom geeft aan dat het Dwingelderveld een belangrijk gebied is voor zowel broedvogels, trekvogels als pleisteraars. Een tiental algemene soorten is in de bossen niet geteld. Jammer is dat door de toevoeging van vogels van de (verre) omgeving van het Dwingelderveld in de tekst vaak niet duidelijk meer is hoe de aantallen voor het Dwingelderveld zelf liggen.

Al in de inleiding staat een stevig pleidooi voor beter georganiseerde recreatie. Ook worden, ondersteund door de uitgebreide terrein- en vogelkennis, veel andere tips en aanbevelingen voor de beheerders gegeven. In het kort komt het erop neer dat het terrein wel wat minder mag worden ontsloten dan nu het geval is.

Het rapport bevat een apart overzicht 'soortenonderzoek', overwegend gebaseerd op het ringen van broed- en trekvogels door Kees van Eerde. Daaruit valt te leren dat het met de roofvogels in het gebied helemaal niet zo goed lijkt te gaan, overigens zonder dat daarvoor een verklaring voorhanden is. Boeiend zijn ook de verhalen over het ringen van de 28 paar roodborsttapuiten en de koperwieken. Een geslaagd rapport! De complimenten aan de onderzoekers en samenstellers. - Rens Penninx-

Mulder J. 2001. De verkeersslachtoffers van Ravenswoud en het Friese deel van het Fochteloërveen in 2000. Eigen uitgave, Ravenswoud. 15 pp + bijlagen.

In dit rapport een verbluffende hoeveelheid cijfers over verkeersslachtoffers op een negental asfaltwegtrajecten in de omgeving van Ravenswoud en het Fochteloërveen. Het karakter van getelde trajecten wordt afzonderlijk besproken, hetgeen van pas komt bij de interpretatie van de resultaten. Tellingen werden per fiets verricht in de periode 12 maart t/m 18 oktober. Het aantal bezoeken per traject varieerde van 61 tot 207 (!). Deze periode werd gekozen omdat het onderzoek zich vooral richtte op slachtoffers onder amfibieën en reptielen. Daarnaast zijn ook slachtoffers van andere diersoorten, waaronder vogels in beeld gebracht. Het autoverkeer maakte het einde aan het leven van 80 slangen (vooral adder en ringslang), 1 Kleine Hagedis, 68 padden, 156 kikkers (hoofdzakelijk heikikker), 29 zoogdieren (waaronder 1 boomarter) en 90 vogels. Bij de vogels ging het om 23 soorten, waarbij de meeste slachtoffers vielen onder Merel (14), Roodborst (11), Witte Kwikstaart (7), Zanglijster (7). Voor de rest enkele bijzondere vogelsoorten als Roodborsttapuit (1), Boomklever (2) en Putter (1).

Ten opzichte van 1999 was het aantal slachtoffers gedaald, mogelijk door minder sluipverkeer op één van de trajecten. Een unieke telling, verplichte kost voor iedere automobilist. -Bert Dijkstra-

Venema, P. 2001. Wintervogels in Drenthe. Van Gorcum, Assen

Vijf jaar na het verschijnen van 'Broedvogels van Drenthe' nu het boek 'Wintervogels van Drenthe'. Wintervogels van Drenthe is het resultaat van het project 'Wintertellingen' van de Werkgroep Avifauna Drenthe uitgevoerd in de januari-maand periode 1995-99. Met uitzondering van de notatiewijze ontbreekt in het onderzoek een gestandaardiseerde werkwijze. De hierdoor ontstane variatie in tijdsbesteding en onderzoeksfrequentie gecombineerd met verschillen in ervaring zijn van (grote?) invloed op het verspreidingsbeeld van de diverse soorten. Dit wordt in de inleidende hoofdstukken duidelijk belicht. Bij de soortbesprekingen worden verspreidingskaarten gepresenteerd op kwartblok niveau (2,5x2,5 km) en op landschapsschaal een globale schets van het biotoopgebruik. Prachtige foto's en tekeningen sieren de teksten op. Het feit dat er op een gedetailleerd niveau naar vogels in januari wordt gekeken is uniek en levert vergeleken met de meest recente publicaties al snel een vollediger beeld op. Een vergelijking tussen Wintervogels van Drenthe en de Avifauna van Nederland 2 laat zien dat voor bijvoorbeeld watervogels de kaartjes in het laatstgenoemde boek slechts een flauwe afspiegeling zijn van de werkelijke winterstand. Het winteronderzoek bevestigt het beeld dat de Bonte kraai een zeer schaarse wintervogel aan het worden is en dat Aalscholver, Nijlgans, Boomklever en Putter inmiddels wijd verbreide vogelsoorten in Drenthe zijn. Bij een aantal soorten wordt aan de hand van indexen effecten van winterweer duidelijk gemaakt. Al met al is er een beter beeld ontstaan van de wintervogels in Drenthe. Een betere en snellere beloning voor hun telinspanning kunnen de Drentse Wintervogeltellers niet wensen. Als uitsmijter is een apart wandelboekje opgenomen waarin een aantal vogelryke gebieden wordt beschreven. -Bert Dijkstra-

Vogelwacht Uffelte en omstreken 2000. Jaarverslag 2000. Eigen uitgave, Uffelte.

Het jaarverslag getuigt van een actieve vogelwacht met een breed interesseveld. Zo zijn er in 2000 wilgen geknot, er is samen met kinderen een heidezuivering uitgevoerd en er zijn diverse dialezingen en excursies georganiseerd.

Daarnaast doet de vogelwacht soortgericht onderzoek, waarvan de resultaten overzichtelijk en gelardeerd met achtergrondinformatie zijn weergegeven. Zo controleerde ze 280 kleine nestkasten, waarbij in 2000 voor het eerst Boomklevers broedend werden aangetroffen. In de nestkasten voor Kerkuilen kwamen 20 paren tot broeden, wat tot dusver een maximum is. Door het verminderde muizenaanbod brachten de uilen wel minder jongen groot (57), tegen 80 in 1999. Ondanks het ophangen van 28 nestkasten voor Steenuilen in het werkgebied van de vogelwacht, lijkt de afname zich voort te zetten. In zeven territoria werd in minimaal drie gevallen succesvol gebroed en vlogen tenminste negen jongen uit. In de torenvalkenkasten kwamen elf paartjes tot broeden. Door de storm van eind mei werden drie nestkasten vernield en er werden slechts 30 jongen grootgebracht. De vogelwacht boekte in 2000 een goed huiszwaluwenjaar. De broedresultaten van weidevogels waren daarentegen bedroevend.

De verschijnselen die in de omgeving van Uffelte werden gesignaleerd, blijken heel aardig overeen te komen met wat er regionaal en zelfs landelijk aan de hand is. De toegevoegde waarde van publicatie van lokaal onderzoek ligt vooral in het grotere inzicht in oorzaken van aantalsveranderingen, door de aandacht voor het detail. -Willem van Manen-

Mulder J. Fauna-inventarisatie Ravenswoud/Appelscha e.o. Jaarverslag 2000. Eigen uitgave, Ravenswoud. 64pp.

Op de valreep van 2001 toch nog een jaarverslag van 2000, de zeventiende van de serie. Dat dit verslag wat langer op zich heeft laten wachten komt omdat bij de opsteller sterke twijfels bestaan of het verzamelen en publiceren van gegevens nog wel zin heeft. De op gegevens jagende natuurbeherende organisaties en onderzoeksinstituten gebruiken deze voor een habbekrats verkregen gegevens in de praktijk veelal toch niet ten gunste van de onderzochte soorten. Ze worden uiteindelijk vooral gebruikt bij het aanvragen van subsidies en het voeren van excursies naar interessante plekken. Ondanks deze terechte twijfel besloot Janco gelukkig toch een jaarverslag uit te brengen, grotendeels volgens het stramien van de vorige.

Van de roofvogels (Buizerd, Havik, Sperwer en Torenvalk) wordt een aparte beschrijving gegeven met veel aandacht voor broedbiologie en gevonden prooidieren op nesten. Bij Buizerd, Havik en Sperwer mislukten nogal wat broedsel door menselijk verstoring, storm, predatie door boommarters en onbekende oorzaken.

De kerkuil beleefde een slecht jaar in 2000. Van de vijf paren brachten slecht twee jongen groot. Verder de opmerkelijke vondst van een huiskat met jongen in een kerkuilennestkast! Braakbalanalyses leverden 5853 prooidieren op met hoofdzakelijk veldmuis, aardmuis, bosmuis en bosspitsmuis. Tussen de onderzochte locaties bestonden evenwel grote verschillen. Een vergelijking tussen prooidiergegevens en broedresultaat per locatie gaf geen verband tussen veldmuizen en jongenproductie.

Onderzoek aan 129 nestkasten in de Compagnonsbossen leverde een bezetting op van 75,2%. Met name Koolmees en Pimpelmees kenden een vroege legstart maar een hoge jongensterfte als gevolg van slecht weer en predatie door boommarters (predatie door boommarters wordt apart

behandeld. Vroege legfels waren succesvoller dan late legfels.

De nestkastbezetting door Bonte vliengenvanger toont een dalende trend. Bij de Spreeuw nam het broedsucces de laatste jaren af (3,8 jongen/nest uit tegen 4,8 en 5,5 in respectievelijk 1999 en 1998), mogelijke door verslechterd voedselaanbod in het omliggende agrarische gebied. Kolonietellingen lieten een afname zien bij de Roek (56 nesten tegen 104 in 1999), Huiszwaluw in Ravenswoud (23 nesten tegen 25 in 1999) en de Huizwaluw in Appelscha (77 tegen 94 in 1998). Door een toename van broedgelegenheid groeide de oeverzwaluwpopulatie tot 202 paren.

Trekvogeltellingen (56 teluren) werden verricht op het Fochteloerveen in de maand oktober en in de eerste week van november (o.a. ovetrekkende Sneeuw- en IJsgorzen, Grote gele kwikstaart). Het onderdeel vogels wordt afgesloten met ringterugmeldingen en bijzondere waarnemingen. Enigszins onthutsend vond ik de passage over de amfibieën en reptielen in de Boswachterij Appelscha. Mulder constateert dat beheermaatregelen die 'grijze milieu thema's' als verdroging, vermessing tegen moeten gaan de grootste bedreiging zijn voor de reptielenstand zin dit nationale park. Een gebied waar geen beheermaatregelen worden genomen (Groote Veen) blijkt nu het belangrijkste leefgebied van de adder te zijn. Elders verdwenen adders door plaggen en spelen met winterwaterpeilen in de belangrijke overwinteringsplaatsen en groeiden enkele leefgebieden dicht met Amerikaanse Vogelkers en Vuilboom of werden vernietigd door overbegrazing! Het jaarverslag eindigt met een overzicht van verkeerslachtoffers van Ravenswoud en het Friese deel van het Fochteloerveen (zie ook elders in deze rapportbesprekingen. Het is te hopen dat Janco doorgaat met onderzoek en publicatie: ooit moet het kwartje toch eens gaan vallen bij de beheerders. -Bert Dijkstra-

Foto: Juvenile Houtduif in vlier, Dobbenwal, 25 augustus 2001 (Ate Dijkstra). *Juvenile woodpigeon in elder. Dobbenwal, 25 August 2001.*